

Soru-Cevap

Asaleten (Bizzat Kendiliğinden) Olan Mecaz Sadece Cins İsimlerde Olur

Tarık Ebu Ariban Ebu Ali'ye

Soru:

Esselamu Aleyke ey Şeyhimiz! Allah size, Allah ve Rasulü'nün sevdiği şey üzere yardım etsin.

İçinde bulunduğunuz şarta rağmen size bir soru sormama izin verin; ancak bana göre cevap için en güvenilir yer sizsiniz. Soru şudur:

Şahsiyet kitabının 3. cildinde, mecazın harflerde olmadığı geçiyor. Ayrıca mecazın alakalarının birinin de ziyade (fazlalık) olduğu geçiyor. Örnek olarak da Allahu Teala'nın şu kavli verilmiştir: **“لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ”** **“Hiçbir şey Onun benzeri gibi değildir.”** [Şura 11] Burada Kaf ziyadedir. Peki bu da harflerde mecaz kabilinden değil midir?

Sorunu açıklığa kavuşturmanızı rica ediyorum. Allah sizi hayırla mükafatlandırsın.

Cevap:

Ve Aleykumselam ve Rahmetullahi ve Berekâtuh.

İslam Şahsiyeti Kitabında, kesinlikle mecazın harflerde olmadığı geçmiyor. Bilakis asaleten olan mecazın, sadece cins isimlerde olduğu, **harflerde, kısımlarıyla birlikte fiilde, kısımlarıyla birlikte müştakta ve özel isimde olmadığı geçmektedir. Çünkü bunların hepsinde, asaleten mecaz olmaz. Bilakis tâbilik yoluyla olur...** Nitekim kitapta, mecazın bu hususa asaleten girmemesinin, bilakis sadece tâbilik yoluyla girmesinin nedeni açıklanmıştır... Şimdi sana, İslam Şahsiyeti Kitabının üçüncü cildinin “Hakikat ve Mecaz” bölümünde bu hususla ilgili geçen yeri aktarıyorum:

(...Söze mecazın dahil olması, bazen **bizzat (kendiliğinden), yani asaleten olur, bazen de tâbilik yoluyla olur. Bizzat (kendiliğinde) olan mecaz, sadece cins isimde olur.** O kişinin kendisine uygun olana delâlet edendir. Çünkü vasıflardan bir vasıf olmasına itibar etmeksizin birçok şeye uygun düşer. “Cesaret” için “aslan” denilmesi gibi, “şiddetli darp” için “öldürmek” denmesi gibi, başkasına dahil olmayan husustur. Bizzat (kendiliğinden) olan mecazın dahil olmadığı birkaç husus şunlardır:

Birincisi: Harf: harfte mecaz olmaz. Çünkü o tek başına manasını ifade etmez. Çünkü kendisi ile alakalı olan zikredilmedikçe manasını ifade etmez. Harf tek başına ifade edilmediğinden ona mecaz dahil olmaz. Çünkü mecazın dahil olması, sözün ifade eden oluşundan bir türevidir. **Mecazın, harfe dahil olmasının açıklanması “tâbilik yolu” ile olur. Zira onunla alakalı olanların mecaz olarak kullanılması ile olur. Mecaz yapmak, o kelime ile alakalandırılmış hususlardan çıkmaktadır. Allahu Teala'nın şu kavlinde olduğu gibi: “فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَرَمًا” “Nihayet Firavun ailesi onu yitik çocuk olarak (nehirden) aldı. O, sonunda kendileri için bir düşman ve bir tasa olacaktı.” [Kasas 8] –“Almanın”, “düşman” olma sonucu ile illetlendirilmesi madem ki mecazdır, illet lâminin dâhil edilmesi de bir mecazdır. Dolayısıyla mecaz harfte kendisi ile alakalı olana “tâbilik yoluyla” gelmektedir. Fakat bizzat (kendiliğinden) olan mecaz, harfte olmaz.**

İkincisi: Kısımları ile birlikte fiil, kısımlarıyla birlikte müştak: ضارب –“Darp eden/döven” ve benzerleri gibi. Çünkü fiil ve müştaktan (türevden) her biri hakikat veya mecaz oluşunda mastar olan aslına tabidir. Mesela, darbın bitiminden sonra veya önce darp eden kullanılması ancak bir mecazdır; çünkü darp etmenin kullanılması ve bu durum, darp sahibi sözümüz gibi mecaz olup hakikat değildir.

Üçüncüsü: İlim: Çünkü eğer doğaçlama ya da alakasız bir şekilde nakledilen olursa, onun mecaz olmadığı hususunda bir sorun yoktur. Eğer hamileliğin veya doğumunun berekete bağlanmasından dolayı çocuğunu Mübarek diye adlandıran kimse gibi bir alaka için

nakledilirse, aynı şekilde bu da mecaz değildir; çünkü mecaz olmuş olsaydı, alaka ortadan kalkınca bu isimlendirmeden imtina ederdi. Oysa durum, bu şekilde değildir. Bu da onun mecaz olmadığına delalet eder.) Bitti.

Bu metinde, mecazın harflerde olduğu ancak bizzat (kendiliğinden) olmadığı, yani asaleten olmadığı gayet açıktır. Çünkü harf “tek başına manasını ifade etmez. Bilakis kendisi ile alakalı olan zikredilmedikçe manasını ifade etmez. Harf tek başına ifade edilmediğinden ona mecaz dahil olmaz; çünkü mecazın dahil olması, sözün ifade eden oluşundan bir türevidir.” Ancak şayet harfle alakalı olanlar mecaz olarak kullanılırsa o zaman mecaz yapmak, o harf ile alakalandırılmış olanlardan çıkmaktadır. Dolayısıyla harfte mecaz kendisi ile alakalı olana tâbilik yoluyla gelmektedir...

Şimdi soruda, mecazın harfe dahil olması hakkında işaret ettiğiniz örneğe gelelim. Bu da İslam Şahsiyeti Kitabının üçüncü cildinin “Hakikat ve Mecaz” bölümünde mecazın alakaları ve türleri hakkında bahsedilirken geçmektedir. Zira dokuzuncu türden bahsedilirken şöyle geçmiştir:

(**Dokuzuncu tür:** Ziyade (fazlalık): bu, sözün, kelimenin düşmesiyle düzenlenmesidir. Zira o kelimenin ziyade olduğuna hükmedilir. Allahu Teala’nın şu kavli gibi: **“Hiçbir şey O’nun benzeri gibi değildir.”** [Şura 11] Çünkü bu, mecazen ziyade olarak adlandırılır. Yani ليس مثله شيء **“Onun benzeri bir şey yoktur”** demektir. Burada ك –“Kaf”, ziyadedir. Zira kast olunan, benzer olanın nefyedilmesidir. المثل –Benzer olanın bir benzerinin nefyedilmesi değil. Çünkü ك –Kaf “benzer” manasındadır. O zaman Allahu Teala’nın bir benzerinin ispatı gerekirdi ki bu imkânsızdır. O halde “Kaf”ın tekit için ziyade olması gerekir.) Bitti.

Bu örnekte, Allahu Teala’nın كَمِثْلِهِ **“O’nun benzeri gibi”** kavlindeki mecaz, “Kaf” harfinde olmamıştır. Dolayısıyla **Mecaz, bizzat (kendiliğinden), yani asaleten olmamıştır. Bilakis tâbilik yoluyla olmuştur.** Çünkü “Kaf” harfi, mecaza dahil olan alakalardandır. Böylece onlardan, “Kaf” harfine geçmiştir. Zira “Kaf” harfi, hakikat üzere teşbih ifade eder. Ancak bu cümledeki Kaf harfi hakikat üzere kullanılırsa, o zaman cümle doğru olmaz. Çünkü o zaman cümle, Allah Subhanahu’nun bir benzeri olduğu, bu benzerliğin O’nun benzeri bir şey olmadığı, yani hiçbir şeyin O’na benzemediği anlamına gelecektir. Ancak ayetten kastedilen bu değildir. Bilakis ayetten kastedilen, Allah’ın bir benzerinin olmamasıdır. Dolayısıyla ayetin manası, “O’nun benzeri hiçbir şey yoktur” demektir. O halde ayetin bu anlamı, “Kaf” harfini teşbih ifade edenden uzaklaştırılmasını ve teşbih ifade edenin dışında kullanılmasını, dahası tekit ifade eden olmasını gerektirir... Yani terkip nedeniyle yani illet nedeniyle hakikatten mecaza sarf edilmiştir. Dolayısıyla “O’nun benzeri gibi” lafzı, gerçekte “benzer olanın bir benzerine” delalet eder. Ancak o, ziyade alakasından dolayı, yani “Kaf” harfinin ziyade olması itibarıyla mecaz olarak sadece “bir benzeri” olana delalet eder. Dolayısıyla “O’nun benzeri gibi” lafzının bu mecazi anlamı, “Kaf” harfine ziyade olarak itibar edilmesini gerektirir. Yani ona ziyade olarak itibar edilmesi, mecazdır. **Çünkü o, teşbih olan asli manasından, tekide delalet eden teşbihin dışında olana sarf edilmiştir**...Dolayısıyla cümlelerin tamamının içinde olan **“O’nun benzeri gibi”** lafzındaki mecaz, “Kaf” harfine geçmiştir. Yani harfin alakalarından, harfe geçmiştir...

Sonuç olarak: ليس كَمِثْلِهِ شيء **“Hiçbir şey Onun benzeri gibi değildir”** ayetindeki söz konusu mecaz, “Kaf” harfinin ziyade olması itibarıyla harflere dahil olan tâbilik yoluyla olan mecazdır. Çünkü Kaf harfinin ziyade olması, cümlelerin (**Hiçbir şey Onun benzeri gibi değildir**) şeklinde olmasını gerektirir. Dolayısıyla Kaf harfi, Kaf harfinin içine konulduğu terkip nedeniyle teşbih ifadesinden uzaklaşmış, yani içine konulduğu cümle nedeniyle mecaz hasıl olmuştur...

Umarım mesele açıklığa kavuşmuştur.

Selamlarımı kabul edin.

Kardeşiniz
Ata İbn Halil Ebu Raşta

H. 28 Rabi’ü’l Evvel 1441
M. 25/11/2019

Cevaba, emirin (Allah onu korusun) aşağıdaki web sitesinden bağlanabilirsiniz:

<http://archive.hizb-ut-tahrir.info/arabic/index.php/HTAmeer/QAsingle/4003/>